

PIKTNAUDŽIAVIMAS TAIKYTINOS TEISĖS KOLIZINĖMIS NORMOMIS

Jurgita Grigienė¹

Egidija Laurišaitė²

Vytauto Didžiojo universitetas

Pateikta 2011 m. gegužės 5 d.

SANTRAUKA

Straipsnyje nagrinėjami valstybių kolizinių normų skirtumai bei nepakankama kolizinių normų harmonizacija, kuri sudaro prielaidas atsirasti teisės bei teismo pirkimui (atitinkamai angl. law shopping bei angl. forum shopping), o pastarųjų egzistavimas - piktnaudžiavimu teise, teisės apėjimu (pranc. froid à la loi). Viena vertus, laisvas taikytinos teisės ir teismo pasirinkimas yra visuotinai pripažįstamo šalių autonomijos principo išdava. Kita vertus, kai viena ar abi ginčo šalys siekia kuo palankesnio teismo sprendimo, piktnaudžiaudamos teise pasirinkti taikytiną teisę ar teismą kitos proceso šalies teisių sąskaita, pažeidžiami visuotinai įtvirtinti sąžiningumo, protingumo bei teisingumo principai. Piktnaudžiavimas taikytinos teisės kolizinėmis normomis sukelia teisinį netikrumą, pasekmės gali būti visiškai nenuspėjamos. Pasaulyje yra daugiau nei du šimtai teisės sistemų ir kiekviena iš jų tą patį teisinį santykį gali reglamentuoti savitai. Netgi analogiškos teisinio santykio reglamentuojančios taisyklės gali būti aiškinamos, taikomos ar vertinamos skirtingai. Žinant skirtingų valstybių materialinės teisės skirtumus, nesunku pastebėti, kad teisiniams santykiams taikyti palankesnes vienos šalies teisės normas gali būti naudinga vienai ar abiem teisinio santykio dalyviams. Siekiant išvengti piktnaudžiavimo, teismui yra suteikta teisė įvertinti, ar galima ginčui taikyti teisę, nustatomą pagal kolizines taisykles. Autorės straipsnyje analizuojama atvejus, kada teisės ir teismo pirkimas šalims sukels neigiamas pasekmes, t.y. teismas atsisakys taikyti taikytiną teisę ar spręsti ginčą jų pasirinktame teisme.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI

Taikytina teisė, teismo pirkimas, teisės pirkimas, tarptautinė privatinė teisė.

ĮVADAS

Vykstant laisvam asmenų judėjimui Europos Sąjungoje (toliau – ES) daugėja ir teisinių ginčų, turinčių tarptautinį elementą. Vienas iš svarbiausių klausimų sprendžiant

¹ Jurgita Grigienė, docentė dr., Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakultetas. Kontaktinė informacija: adresas Ožėškienės g. 18, 44254 Kaunas, Lietuva, tel. (+370) 37 327873. El. paštas j.grigiene@tf.vdu.lt.

² Egidija Laurišaitė, teisės magistrė, Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakultetas. Kontaktinė informacija: adresas Ožėškienės g. 18, 44254 Kaunas, Lietuva, tel. (+370) 37 327873. El. paštas e.laurisaite@tf.vdu.lt

bylą, turinčią tarptautinį elementą, yra nustatyti ginčui taikytiną teisę. Kiekviena valstybė savo nacionaliniais teisės aktais įtvirtina ginčui taikytinos teisės nustatymo kolizines normas³, susidedančias iš apimties⁴ ir ryšio formulės⁵. Viena iš aktualiausių problemų ES teisinėje erdvėje⁶ - tai valstybėse narėse įtvirtintos įvairios ryšio formulės, kurios nurodo savitą kolizijos sprendimo būdą - t.y. taikytiną teisę. Net kai kolizinės normos yra unifikuotos, jos gali būti apibrėžiamos nevienareikšmiškai arba interpretuojamos pagal valstybių nacionalinę teisę. ES valstybių narių materialios teisės bei kolizinių normų skirtumai sudaro prielaidas atsirasti teisės pirkimui (angl. *law shopping*⁷) bei teismo pirkimui (angl. *forum shopping*⁸), o pastarųjų egzistavimas - piktnaudžiavimu teise, teisės apėjimui (pranc. *froid à la loi*⁹). Straipsnyje atskleidžiami piktnaudžiavimo taikytina teise atvejai. Analizuojamos pagrindinės ryšio formulės taikytinai teisei nustatyti, išskiriami jų taikymo privalumai bei trūkumai. Straipsnyje pabrėžiama ir teisės pirkimo teigiama pusė - tai yra nagrinėjami atvejai, kai šalys sąmoningai ir teisėtai pasirenka ginčui taikytiną teisę. Laisvas taikytinos teisės ir teismo pasirinkimas yra visuotinai pripažįstamo šalių autonomijos principo išdava. Tačiau kita vertus, kai viena ar abi ginčo šalys, siekia kuo palankesnio teismo sprendimo bei pasirenka taikytiną teisę, ar teismą, kitos proceso šalies teisių sąskaita, pažeidžiami visuotinai įtvirtinti sąžiningumo, protingumo bei teisingumo principai. Teisės ir teismo pirkimo reiškiniai gali išsivystyti į modelius, į strateginių sprendimų priėmimo varžybas ir sukelti rimtas teises pasekmes vienam ar abiem teismo santykio dalyviams. Piktnaudžiavimas taikytinos teisės kolizinėmis normomis sukelia teisinį netikrumą, pasekmės gali būti visiškai nenuspėjamos, o teismo sprendimas tapti formalumu, net ir konstatavus nesąžiningumą - gali nebūti teisinių priemonių, kuriomis būtų galima jį atkurti. Todėl straipsnyje siekiama įvardinti kriterijus, kuriais remiantis galima būtų nustatyti, kada teisės pirkimas (angl. *law shopping*), ar teismo pirkimas (angl. *forum shopping*) perauga į teisės apėjimą (pranc. *froid à la loi*). Norint užtikrinti teisingumą, teisinį tikrumą bei tinkamai ginti piliečių teises ir interesus, būtinas teisės bei teismo pirkimo, teisės apėjimo rizikos mažinimas. Straipsnyje nagrinėjami būdai, kaip būtų galima užkirsti kelią piktnaudžiavimui taikytina teise bei nesąžiningam asmenų elgesiui.

³ Kolizinė norma yra tam tikra taisyklė, kuria vadovaujantis nustatoma konkrečios valstybės teisė, taikytina ginčui.

⁴ Apimtis įvardija teisinį santykį, kuriam bus taikoma konkrečios valstybės teisė (pavyzdžiui, santuokos sudarymui taikytina teisė, testamentu formai taikytina teisė, prievomėms taikytina teisė ir t.t.).

⁵ Ryšio formulė nurodo, kurios valstybės teisė bus taikoma (taikoma sutarties sudarymo vietos teisė, žalos padarymo vietos teisė, sutuoktinio nuolatinės gyvenamosios vietos teisė).

⁶ Žr. red. P. DE VAREILLES-SOMMIÈRES, *Forum shopping in the European Judicial Area* (Oxford: Hart Publishing, 2007), p. v-vi.

⁷ Teisės pirkimas (angl. *law shopping*) - tarptautinėje privatinėje teisėje naudojama sąvoka, apibūdinanti reiškinį, kai asmenys, turėdami galimybę pasirinkti jų teisiniam santykiui taikytiną teisę, dėl subjektyvių priežasčių renka palankesnę teisę.

⁸ Teismo pirkimas (angl. *forum shopping*) - proceso šalių procesiniai veiksmai, siekiant įgyti palankesnio teismo jurisdikciją.

⁹ Teisės apėjimas - sąmoningi asmenų veiksmai, kuriais siekiama apeiti taikytinimos teisės imperatyvias normas.

1. PIKTNAUDŽIAVIMO TAIKYTINA TEISE PRIEŽASTYS

Pasaulyje yra daugiau nei du šimtai teisės sistemų ir kiekviena iš jų tą patį teisinį santykį gali reglamentuoti savitai. Netgi analogiškos teisinį santykį reglamentuojančios taisyklės gali būti aiškinamos, taikomos ar vertinamos skirtingai. Žinant valstybių materialinės teisės skirtumus, nesunku pastebėti, kad teisiniams santykiams taikyti palankesnes vienos šalies teisės normas gali būti naudinga vienai ar abiem teisinio santykio dalyviams. Pavyzdžiui, vienos teisės sistemose sutinkami tam tikri institutai, kitose tokių institutų nėra,¹⁰ vienos valstybės teisė gali numatyti ilgesnius ieškinio senaties terminus¹¹, skirtingas teisinės prezumpcijas, skirtingos materialinės teisės normos gali nustatyti skirtingas sąlygas nustatant ieškovą ir atsakovą byloje, skirtingai reguliuoti teisę į palūkanas bei jų dydį, numatyti skirtingas taisykles nustatant įrodinėjimo dalyką ar nuostolių sudėtį. Vienos valstybės procesinės teisės normos gali numatyti palankesnes sąlygas paduoti ieškinį, kitą ieškinio pareiškimo formą ir tvarką, civilinių teisių gynimo būdus, nuostolių skaičiavimo normas, palankesnes įrodymų rinkimo, šaukimų išsiuntimo, liudytojų apklausos ir daugybę kitų sąlygų. Skirtingose valstybėse vienos normos gali būti priskiriamos materialinei teisei, kai tuo tarpu kitoje valstybėje tą patį teisinį santykį reglamentuojančios normos gali būti procesinės teisės dalimi, vienoje valstybėje teisės normos gali būti priskiriamos viešajai, kitoje privatinei teisei ir pan. Pavyzdžiui, Didžiosios Britanijos teismo išnagrinėtoje byloje *Maharanees of Baroda v. Wildnestein*¹², Prancūzijos gyventoja, nusipirko iš meno prekeivio - taip pat Prancūzijos gyventojas, besivertusio tarptautine prekyba, paveikslą, kuris pasirodė yra žymaus dailininko klastotė. Pirkimo-pardavimo sutartis buvo pasirašyta taip pat Prancūzijoje. Ieškovė pareiškė ieškinį Didžiosios Britanijos teismui kol atsakovas buvo trumpam atvykęs į šią šalį. Tokio ieškovės elgesio priežastis - Prancūzijoje būtų kilę problemų dėl ekspertų pateiktų įrodymų ir tai būtų užvilkinę bylą. Taigi, šiuo atveju ieškovė pasinaudojo Didžiosios Britanijos procesinėmis teisės normomis išvengdama jai nepalankių Prancūzijos procesinių teisės normų, kurios šioje byloje neabejotinai turėjo lemiamos reikšmės. Priežastis piktnaudžiauti taikytina teise ar teismu labai dažnai - siekis gauti finansinės naudos. Asmenys siekia tam tikros valstybės teisės taikymo ar bylinėjimosi tam tikrame teisme vien dėl tos priežasties, kad pastarosios teisės normos numato didesnę kompensaciją už patirtą žalą, ar egzistuoja galimybė prisiteisti didesnę nuostolių ar palūkanų dydį. Antai Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau - JAV) teismai, niekam ne paslaptis, jau tapo savotiška Meka viso pasaulio bylininkams, siekiantiems kuo didesnės kompensacijos už patirtą žalą¹³, geresnio teismo išlaidų, išlaidų teisininkams bei galimos kompensacijos bylos sėkmės atveju balanso. JAV vystomos net ekonominės teismo

¹⁰ V. MIKELĖNAS, *Tarptautinės privatinės teisės įvadas* (Vilnius: Justitia, 2001), p. 22-23.

¹¹ Plg. Lietuvoje bendras ieškinio senaties terminas yra 10 metų, Prancūzijoje 30 metų, Vokietijoje bendras senaties terminas 3 metai.

¹² Žr. Didžiosios Britanijos bylą: *Maharanees of Baroda v. Wildnestein* [1972] 2 QB 283.

¹³ Žr. G. CUNIBERTI, „Abusive forum shopping?“ // [žiūrėta 2010 07 29] <conflictoflaws.net/2010/abusive-forum-shopping>

pirkimo teorijos, kurios teisės pirkimą sieja su galima ekonomine nauda.¹⁴ Antai tokia Meka ES yra Didžiosios Britanijos teismai, dėl palyginus su kitom ES valstybėm, lanksčios teisės sistemos bei teismo proceso greitumo¹⁵. Asmenys gali pasinaudoti galimybe gauti finansinės naudos, kreipdamiesi į palankesnę teisimą (angl. *forum convenience*). Taikyti tam tikros šalies teisę, ar bylinėtis tam tikros šalies teisme asmenys gali siekti ne tik dėl teisėtų tikslų, tačiau ir dėl ekonominės naudos.

Dėl skirtingų materialinių bei procesinių teisių sistemų egzistavimo šalys gali siekti, kad ginčui būtų taikoma konkrečios valstybės teisė tiek dėl teisėtų priežasčių, tiek dėl ekonominės naudos ar kitų asmenų interesų.

2. TAIKYTINOS TEISĖS NUSTATYMO TEISINIS REGLAMENTAVIMAS BEI UNIFIKAVIMAS

Tarptautinės privatinės teisės kolizinės normos yra reglamentuotos Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso (toliau - LR CK) II skyriuje, kituose įstatymuose¹⁶, dvišalėse ar daugiašalėse tarptautinėse sutartyse¹⁷. Ilgą laiką tarptautinė privatinė teisė buvo reglamentuota nacionaliniais teisės aktais, t.y. kiekviena valstybė savo vidaus teisės aktais nustatydamas taikytinos teisės taisykles, naudodama įvairius kriterijus. Todėl šalys galėjo naudotis tarptautinės privatinės teisės skritumais bei labai paprastais būdais siekti sau palankios teisės taikymo. Siekiant išvengti piktnaudžiavimo taikytina teise, pastebimas tarptautinės privatinės teisės harmonizavimas. Lietuvai tapus ES nare, Lietuvoje įsigaliojo ES teisės aktai. Vienos iš svarbiausių ES konvencijų tarptautinės privatinės teisės srityje, siekiančių harmonizuoti kolizines normas, yra 1980 m. Romos konvencija (toliau - Romos konvencija) dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės. Lietuvoje Romos konvencija įsigaliojo 2006 m. gruodžio 1 d.¹⁸, nors šios konvencijos nuostatos jau buvo įtrauktos į 2001 m. liepos 18 d. įsigaliojusį naująjį LR CK. Nuo 2009 m. sausio 19 d. Romos konvenciją iš dalies pakeitė (EB) reglamentas Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma I), bei (EB) reglamentas Nr.864/2007 dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma II), kurie yra tiesiogiai taikomi visose ES narėse. Vienas iš pagrindinių Romos

¹⁴ Žr. K. A. MOORE, „Rethinking forum shopping in cyber space“ // [žiūrėta 2009 03 10] <www.ssrn.com/abstract_id=297100>. Taip pat žr. A. O. SYKES, „Transnational forum shopping as a trade and investment issue“ // [žiūrėta 2009 03 10] <www.law.virginia.edu/pdf/olin/0708/sykes.pdf>

¹⁵ Žr. C. M. V. CLARKSON, JONATHAN HILL, *The Conflict of Laws* (Oxford: Oxford university press, 2006) p. 104.

¹⁶ Žr. LR Įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties, *Žin.* (2004, Nr. 73-2539); LR Prekybinės laivybos įstatymas, *Žin.* (1996, Nr. 101-2300); LR Koncesijų įstatymas, *Žin.* (1996, Nr. 92-2141).

¹⁷ Pvz., Trišalė Lietuvos Respublikos, Estijos Respublikos ir Latvijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių, *Žin.* (1994, Nr. 28-492); Dvišalė Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos, darbo ir baudžiamosiose bylose, *Žin.* (1994, Nr. 14-234).

¹⁸ Konvencija dėl Čekijos Respublikos, Estijos Respublikos, Kipro Respublikos, Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos, Vengrijos Respublikos, Maltos Respublikos, Lenkijos Respublikos, Slovėnijos Respublikos ir Slovakijos Respublikos prisijungimo prie Konvencijos dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės, pateiktos pasirašyti 1980 m. birželio 19 d. Romoje, ir prie Pirmojo ir Antrojo protokolų dėl Europos Bendrijų Teisingumo Teismo įgaliojimų aiškinti šią konvenciją, *Žin.* (2006, Nr. 75-2849).

konvencijos ir jį iš dalies pakeitusio¹⁹ (EB) reglamento Nr. 593/2008 tikslų yra apibrėžti bendrus ES šalims taikytinos teisės nustatymo kriterijus. (EB) reglamento Nr. 593/2008 6 str. nustato:

...[T]am, kad būtų užtikrintas geresnis ginčo baigties nuspėjamumas, teisinis tikrumas ir laisvas teismo sprendimų judėjimas, tinkamas vidaus rinkos veikimas sukuria poreikį, kad valstybių narių teisės kolizijos taisyklės nukreiptų į tą pačią nacionalinę teisę, nesvarbu kurioje valstybėje yra teismas, kuriame iškelta byla.²⁰

Taigi, nepriklausomai nuo to, kurios valstybės teisme bus sprendžiamas ginčas, visi teismai taikys tas pačias unifikuotas tarptautines privatinės teisės normas ir taip bus užkertamas kelias piktnaudžiavimui. Pavyzdžiui, jei sutarties formai taikoma sutarties pasirašymo vietos teisė, tai nesvarbu kurios valstybės teisme sprendžiamas ginčas, vis tiek sutarties formai bus taikoma ta pati sutarties pasirašymo vietos teisė.

Nors sutartinėms bei nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės vienodinimo srityje pastebimas akivaizdus progresas, tačiau lieka sričių, kur kolizinių normų harmonizavimas dar vyksta - vis dar neįsigalioję reglamentai dėl šeimos santykiams, sutuoktinių teisiniam režimui bei paveldėjimui taikytinos teisės - svarstomas (EB) reglamento dėl jurisdikcijos ir taikytinos teisės nustatymo bylose, susijusiose su santuoka, projektas „Roma III“ (toliau - Roma III), Europos Komisija pateikė žaliąją knygą dėl sutuoktinių turtiniam režimui taikytinos teisės „Roma IV“. Taip pat tęsiasi reglamento dėl paveldėjimo ir testamentui taikytinos teisės parengiamieji darbai „Roma V“, svarstomas EB reglamento dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo bei bendradarbiavimo išlaikymo prievolių srityje „Roma VI“ (toliau - Roma VI) projektas.

Pastaruoju metu ES priimami reglamentai, tiesiogiai taikomi visoje ES erdvėje, nustato vienodas tarptautinės privatinės teisės kolizines normas. Europos Sąjungos lygiu unifikuojant tarptautinės privatinės teisės kolizines normas užtikrinamas geresnis ginčo baigties nuspėjamumas, teisinis tikrumas, nes vienodos kolizijos taisyklės nukreipia į tą pačią nacionalinę teisę, nesvarbu kurioje valstybėje sprendžiamas ginčas.

3. PAGRINDINĖS TAIKYTINOS TEISĖS RYŠIO FORMULĖS

Vis dėlto nesant tarptautinės privatinės teisės unifikavimo visiškai neeliminuoja piktnaudžiavimo taikytina teise. Skirtingiems teisiniams santykiams yra naudojamos skirtingos ryšio formulės, siejančios tam tikrą teisinį santykį su konkrečios valstybės teise. Pavyzdžiui, turtas gali būti siejamas su turto buvimo vietos teise (lot. *lex citus*), asmuo - su nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės (lot. *lex domicilii*) arba šalies, kurios pilietis jis yra teise (lot. *lex patriae*), santuoka su santuokos sudarymo vietos teise (lot. *lex loci celebrationes*) ir pan. Ryšio formulių kriterijai nustatomi taip, kad būtų garantuotas pakankamas teisinio santykio ir valstybės ryšys. Ryšio formulių kriterijai yra įvairūs. Vieni yra labai lankstūs ir juos lengva pakeisti (tokie kaip sutarties sudarymo vieta, turto buvimo

¹⁹ Reglamentas (EB) Nr. 593/2008, įsigaliojo 2009 m. gruodžio 17 d.

²⁰ Regulation (EC) No. 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I), OJ L 177, 2008, 6 str. // [žiūrėta 2009 05 19]

vieta, gyvenamoji vieta), kiti kriterijai yra stabilūs ir juos sunku pakeisti (tokie kaip pilietybė, nuolatinė gyvenamoji vieta). Asmenys, iš anksto žinodami tarptautinės privatinės teisės kolizines normas, t.y. žinodami, kad jų santykiui bus taikoma santuokos sudarymo vietos teisė, gali sudaryti santuoką norimoje valstybėje arba siekdami, kad sutarties formai būtų taikoma sutarties sudarymo vietos valstybės teisė, gali sudaryti sutartį norimoje valstybėje. Teisinio santykio šalys taip pat gali siekti apeiti įstatymą manipuliuodami taikytinai teisei ar teismo jurisdikcijai nustatyti skirtomis ryšio formulėmis - pavyzdžiui, fizinis ar juridinis asmuo, žinodamas, kad jo kreditorius turi teisę dėl skolos išieškojimo paduoti ieškinį teismui, kuris yra nuolatinėje skolininko gyvenamojoje vietoje ir norėdamas išvengti neigiamų tos valstybės teisės normų taikymo, gali pakeisti gyvenamąją vietą ir išvykti į valstybę, kurios teisės normos ar teismai palankiau spręs susidariusią situaciją, sutuoktiniai gali pakeisti nuolatinę gyvenamąją vietą dėl galimybės kreiptis į palankesnę jų skyrybų klausimą išspręšiantį teismą, autorinių teisių pažeidėjas, numatęs galimybę, kad jis taps potencialiu atsakovu gali sąmoningai vystyti veiklą ten, kur įstatymai numato mažesnę atsakomybę už autorinių teisių pažeidimus.²¹ Tokiu būdu šalys tiek teisėtai, tiek piktnaudžiaudami savo teisėmis gali pasirinkti ginčui taikytiną teisę.

Unifikuotuose teisės aktuose net ir numačius vienodus kriterijus, gali atsirasti sunkumų juos nustatyti bei taikyti. Pavyzdžiui, Reglamente numatyta, kad sutartinėms prievolėms taikoma „*prievolės, kuri labiausiai būdinga sutarčiai įvykdymo vieta*“. „Sutartinė prievolė yra labiausiai susijusi su ta valstybe, kurios teritorijoje yra šalies, turinčios įvykdyti pareigą, labiausiai būdingą tai sutarčiai, įprastinė gyvenamoji vieta“²². Tam tikrais atvejais gali būti sunku nustatyti, kuri pareiga yra labiausiai būdinga sutarčiai, kai abi sutarties šalys įvykdo tos pačios rūšies prievolės²³ arba jei tarp šalių pasirašytas kompleksinis kontraktas, kur abiem šalims yra numatytos prievolės. Romos konvencijos 4 str. 2 d. įtvirtinta sąvoka, kad ginčui taikytina asmens, kuris turi įvykdyti labiausiai būdingą sutarties prievolę, įprastinės gyvenamosios vietos arba pagrindinės verslo vietos teisė. Tais atvejais, kai sutarties prievolė turi būti vykdoma ne pagrindinėje verslo vietoje - valstybės, kurioje yra kita verslo vykdymo vieta. Nesant aiškių kriterijų nustatyti, kur yra pagrindinė verslo vieta, šios taisyklės skirtingas interpretavimas gali lemti skirtingus rezultatus. Pavyzdžiui, kai sutarties dalykas yra banko sąskaita, taikytina teisė gali būti nustatoma pagal valstybę, kurios teritorijoje yra banko padalinys, kuriame sąskaita atidaryta, teisė²⁴. Byloje *Bank Baroda v. Vysya Bank*²⁵ atsakovas Indijos bankas išdavė dokumentą, kuriuo suteikė paskolą Airijos kompanijai prekiausiai geležimi. Paskolą patvirtino ieškovo - kito Indijos banko filialas Anglijoje. Teismas konstatavo, kad sutarčiai labiausiai būdinga prievolė buvo ieškovo veiksmas patvirtinantis paskolą, o kadangi ieškovas šiuos veiksmus atliko per filialą Anglijoje, ginčui taikytina kitos nei pagrindinė verslo vietos valstybės t. y. Anglijos teisė.

²¹ Žr. Italijos bylą: *B.L. Macchine Automatiche v. Windmoller & Holscher KG* [2004] EIPR N-155.

²² Romos konvencija dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės, OJ C27/34, 1998 01 26.

²³ Žr. Jungtinės Karalystės bylą: *Apple Corps Ltd. v. Apple Computer Inc.* [2004].

²⁴ C. M. V. CLARKSON, JONATHAN HILL, *The Conflict of Laws* (Oxford: Oxford university press, 2006), p. 188.

²⁵ Žr. Jungtinės Karalystės bylą: *Bank Borada v. Vysya Bank* [1994] 2 Lloyd's Rep 87.

Nors tarptautiniai teisės aktai ir numato labai aiškius taikytinos teisės kriterijus, tokius kaip nuolatinė gyvenamoji vieta (lot. *domicilii*), tačiau kiekvienas teismas taikydamas šį kriterijų naudos savo valstybės nuolatinės gyvenamosios vietos sampratą. Ir antra, nors kriterijus atrodo visiškai aiškus, tačiau faktiškai nustatyti, kur yra asmens nuolatinė gyvenamoji vieta gali būti sunku. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (toliau LR CK) fizinio asmens nuolatinė gyvenamoji vieta įtvirtinta kaip vieta, „... reiškianti asmens teisinį santykį su valstybe ar jos teritorijos dalimi, ir yra toje valstybėje ar jos teritorijos dalyje, kurioje jis nuolat ar daugiausia gyvena, laikydamas tą valstybę ar jos teritorijos dalį savo asmeninių, socialinių ir ekonominių interesų buvimo vieta“²⁶. Juridinių asmenų civilinis teisinis statusas nustatomas pagal juridinio asmens buveinę, kuri LR CK apibrėžiama kaip „... vieta, kurioje yra nuolatinis“ juridinio asmens „valdymo organas“.²⁷ Nuolatinė gyvenamoji vieta nustatoma pagal teismo, kuris sprendžia bylą teisę, o pats nuolatinės gyvenamosios vietos apibrėžimas skiriasi įvairiose valstybėse. Nuolatinės gyvenamosios vietos principas yra daug stabilesnis už paprastos gyvenamosios vietos principą. Kilus ginčui, kur yra asmens nuolatinė gyvenamoji vieta, asmuo, kuris siekia tam tikros teisės taikymo privalo įrodyti, kad jo ekonominių bei socialinių interesų centras yra būtent ta valstybė, kurios teisės taikymo siekiama. Kai pagal kelių skirtingų valstybių teisę asmens nuolatinė gyvenamoji vieta yra keliose valstybėse, o socialiniai, ekonominiai ar kitokie interesai tolygiai pasiskirsto, būtina atsižvelgti į tai, kokie santykiai yra reikšmingi nustatant taikytiną teisę. Byloje *Plummer v. IRC*²⁸ buvo nuspręsta, kad nuolatinė gyvenamoji vieta reiškia asmens pagrindinę nuolatinę gyvenamąją vietą, kur asmuo gyvena, dirba ir mokosi, o ne tėvų namai, kuriuose pastarasis lankosi savaitgaliais ar atostogų metu. Tam tikrais atvejais nuolatinė gyvenamąją vietą gali būti pripažinta ir ta valstybė, kurioje asmuo dar tik ketina gyventi, arba valstybė, kurioje asmuo gyvena pakankamai mažą laiko tarpą, tačiau kurioje jau spėjo užmegzti tvirtus socialinius, ekonominius ar kitokio pobūdžio santykius, adaptavosi ir jo veikla rodo ketinimus gyventi valstybėje nuolat. Koks laiko tarpas yra pakankamas, kad būtų įtvirtinta nauja nuolatinė gyvenamoji vieta ir, ar asmuo praranda ankstesnę nuolatinę gyvenamąją vietą sprendžia teismas, atsižvelgdamas į faktines bylos aplinkybes. Pažymėtina, kad prarasti ankstesnę gyvenamąją vietą yra kur kas sunkiau nei įtvirtinti naują pasirinktą nuolatinę gyvenamąją vietą.²⁹ Įtvirtinti pasirinktą gyvenamąją vietą būtinos dvi sąlygos - gyvenamoji vieta bei asmens intencija gyventi pasirinktoje valstybėje nuolat ar neapibrėžtam laikotarpiui. Trumpalaikiai vizitai ar gyvenimas kitoje šalyje be tikslo ten gyventi nuolat nėra pagrindas pripažinti, kad asmens nuolatinė gyvenamoji vieta buvo pakeista. Byloje *IRC v. Duchess of Portland*³⁰ buvo konstatuota, kad vien ta aplinkybė, jog asmuo praleidžia nuo dešimties iki dvylikos mėnesių tam tikroje valstybėje su tikslu ten praleisti senatvę dar nėra pakankamas pagrindas pripažinti, kad buvo įtvirtinta nuolatinė gyvenamoji vieta. Ketinimas gyventi tam tikroje šalyje turi būti nuolatinis bei ilgalaikis. Nuolatinei gyvenamajai vietai įtvirtinti

²⁶ LR CK, *Žin.* (2000, Nr. 7422-62), 2.12 str.

²⁷ *Žr.* ten pat 2.49 str.

²⁸ *Žr.* Jungtinės Karaystės bylą: *Plummer v. IRC* [1988] I WLR 292.

²⁹ C. M. V. CLARKSON, JONATHAN HILL, *The Conflict of Laws* (Oxford: Oxford university press, 2006), p. 25.

³⁰ *Žr.* Jungtinės Karaystės bylą: *IRC v. Duchess of Portland* [1982] STC 149.

reikšmės turintys faktoriai gali būti aklimatizacija, šeimos ryšiai naujoje visuomenėje, socialinė integracija, pagarba vietiniams papročiams, asmens karjeros perspektyvos, amžius ar nuolatinės gyvenamosios vietos įtvirtinimo valstybėje motyvai.³¹

Asmenys, siekdami išvengti nepalankios teisės taikymo ar palankesnių teisės normų taikymo, gali manipuliuoti ryšio formulėmis ir taip apeiti įstatymą (pranc. *froid à la loi*). Ryšio formulių svarba yra akivaizdi ypatingai tais atvejais, kai asmenys taikytinos teisės negali pasirinkti, jų santykiams taikytina teisė nustatoma tik remiantis ryšio formulėmis. Asmenys keisdami nuolatinę gyvenamąją vietą, pasirinkdami santuokos sudarymo valstybę, siekdami sadori sudaryti tam tikroje valstybėje vien tam, kad santykiui būtų taikytina palankesnė teisė gali manipuliuoti ryšio formulėmis ir taip apeiti nepalankią teisę. Norint išvengti piktnaudžiavimo taikytina teise, geriausia naudoti tvirtus principus, kuriuos ne taip lengva pakeisti. Tačiau labai stabilūs kriterijai (tokie kaip pilietybė) gali nebegarantuoti pakankamo asmenų ryšio su pilietybės valstybe, ypač kai asmenys nuolat gyvena užsienio valstybėje.

4. SUTARTIES ŠALIŲ AUTONOMIJOS PRINCIPAS PASIRENKANT TAIKYTINĄ TEISĘ

Šalys gali tikslingai pasirinkti ginčui taikytina teisę, kai tokia galimybė yra numatyta teisės aktuose. Sutarties šalių autonomijos principas yra visuotinai pripažįstamas principas, kurio esmė yra sutarties šalių teisė sutariniams santykiams pasirinkti taikytiną teisę, jei šie santykiai turi tarptautinį elementą.³² Susitarimas dėl taikytinos teisės gali apimti visą sutartį, ar tik tam tikrą jos dalį, susitarimas tarp šalių gali atsirasti tiek sutarties pasirašymo momentu, tiek ir pasirašius sutartį. Sutarties šalys bet kuriuo momentu susitarimą dėl taikytinos teisės gali pakeisti.³³ Šalių autonomijos principas yra vienas iš esminių principų siekiant užtikrinti sutarties šalių interesų įgyvendinimą, suteikti lankstumo kolizinėms teisės normoms.³⁴ LR CK II skyriuje, skirtame tarptautinei privatinei teisei, teisinio santykio dalyviams taip pat numatyta galimybė pasirinkti jų teisiniams santykiams taikytiną teisę. Taikytina teisė gali būti pasirinkta šalių susitarimu savo nuožiūra arba iš keleto įstatyme nurodytų alternatyvių variantų. Įstatymu išimtinė teisė pasirinkti taikytiną teisę gali būti suteikiama tik vienam teisinio santykio dalyviui. Pavyzdžiui, LR CK 1.49 str. 1 d. tokia teisė suteikiama nukentėjusiajam, kuris savo nuožiūra gali pasirinkti *lex causae* arba *lex loci delicti*, taikytinas šalių teisėms bei pareigoms pagal prievolės, atsirandančias dėl padarytos žalos. Taikytiną teisę turtiniams santykiams pagal sutartis gali pasirinkti sutuoktiniai³⁵, sutartinėms prievolėms taikytiną teisę gali pasirinkti prievolės šalys³⁶, (šiuo

³¹ Žr. išnašą 29: C. M. V. CLARKSON, JONATHAN HILL, p. 37-38.

³² Plačiau apie teisinius santykius, turinčius tarptautinį elementą, žr. „LR teismų praktikos taikant tarptautinės privatinės teisės normas apibendrinimo apžvalga“, *Teismų praktika* (2001, Nr. 14), p. 2.

³³ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas, *Žin.* (2000, Nr. 7422-62), 1. 37 str. 1 d.

³⁴ „Green Paper on applicable law and jurisdiction in divorce matters“ (2005 03 14) // [žiūrėta 2009 04 20]

<eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52005DC0082:LT:HTML>

³⁵ LR CK, *Žin.* (2000, Nr. 7422-62), 1. 28 str. 2 d.

³⁶ Žr. ten pat, 1. 37 str. 1 d.

atveju šalių pasirinkta teisė bus taikoma ir sandorio formai³⁷), galimas susitarimas dėl taikytinos teisės tarp vartotojo ir prekių bei paslaugų tiekėjo³⁸. Taikytiną teisę gali pasirinkti ir su reikalavimo perleidimu bei skolos perkėlimu susijusių santykių dalyviai.³⁹ Tam tikrais atvejais sutarties šalys gali rinktis tik iš įstatyme įtvirtintų alternatyvų - sutuoktiniai turtiniams santykiams gali pasirinkti vietas, kurioje nuolat gyvena arba ketina gyventi, arba *lex celebritiones*, arba vietas, kurios pilietis yra vienas iš sutuoktinių, teisę.⁴⁰ Nukentėjusysis, dėl žalos atsirandančioms prievolėms gali pasirinkti arba *lex causae*, arba vietas, kurioje buvo kitokių žalą sukėlusių aplinkybių, arba *lex delicti* teisę.⁴¹ Taikytinos teisės pasirinkimas, kai tai yra numatyta teisės aktuose, nelaikomas teisės apėjimu. Tačiau nors šalių autonomijos principas asmenims suteikia teisę pasirinkti taikytiną teisę, ši teisė yra neatsiejama nuo pareigos elgtis sąžiningai, teisingai bei protingai⁴² ir jei šalys nepaiso šios pareigos ir savo teisę naudoja ne tiems tikslams, kuriems ji buvo sukurta, gali atsirasti piktnaudžiavimas taikytina teise. Šalių autonomijos principas sukuria tik galimybę šalims pasirinkti taikytiną teisę, ir tik tuo atveju, kai jos tinkamai naudosis suteikiama teise, laikysis pareigos elgtis sąžiningai, protingai bei teisingai, nepažeis viešosios tvarkos, imperatyvių įstatymo normų, teisės pasirinkimas nebus laikomas piktnaudžiavimu.

5. TAIKYTINOS TEISĖS PIRKIMO IR TEISMO PIRKIMO RYŠYS

„Teismas Anglijoje yra gera vieta apsipirkti dėl prekių kokybės ir aptarnavimo
greičio.“⁴³

(Lord Alfred Thompson Denning)

Šalys gali pasirinkti taikytiną teisę ir netiesiogiai, t.y. pasirinkdamos tam tikros valstybės teismą, kuris pagal tarptautinės privatinės teisės taisykles taikys bylą nagrinėjančio teismo teisę (*lex fori*). „...[T]aikytinos teisės ir jurisdikcijos derinimas yra racionalus tiek šalių, tiek bylą nagrinėjančio teismo požiūriu, nes suteikia daugiau galimybių teisingai išspręsti ginčą ...“⁴⁴. Tačiau vien ta aplinkybė, kad byla priskirtina tam tikro teismo jurisdikcijai dar nereiškia, kad teismas taikys *lex fori*. Ar teismas taikys *lex fori* priklauso nuo bylos ryšio su teismo vietas šalimi ir toks ryšys nustatomas pagal valstybėje įtvirtintas ryšio formules (pvz. nuolatinės gyvenamosios vietos principas, pilietybės, ekonominių interesų buvimo vieta, pagrindinių verslo ryšių buvimo vieta ir pan.).

Praktikoje pasitaiko situacijų, kai nustatyti su kuria valstybe ginčas labiau susijęs yra labai sunku. Tais atvejais kai ginčas yra susijęs ir su bylą nagrinėjančio teismo valstybe ir su užsienio valstybe teismai labiau linkę taikyti *lex fori*, nes užsienio šalies teisės taikymas

³⁷ Žr. ten pat, 1. 38 str. 1 d.

³⁸ Žr. ten pat, 1. 39 str. 2 d.

³⁹ Žr. ten pat, 1. 42 str. 1 d.

⁴⁰ Žr. ten pat, 1. 28 str. 2 d.

⁴¹ Žr. ten pat, 1. 43 str. 1 d.

⁴² Žr. ten pat, 1. 5 str. 1 d.

⁴³ C. M. V. CLARKSON, JONATHAN HILL, *The Conflict of Laws* (Oxford: Oxford university press, 2006), p. 104.

⁴⁴ V. MIKELĖNAS, *Tarptautinės privatinės teisės įvadas* (Vilnius: Justitia, 2001), p. 156.

praktikoje yra neretai problematiškas. Šalys negali tikėtis, kad bus taikoma *lex fori* jei byla ar jos dalis yra aiškiai nesusijusi su teismo buvimo vietos valstybe.

LR CK numatyta taisyklė, jeigu teismui ar ginčo šaliai, kuri remiasi užsienio teise, nepavyksta įrodyti užsienio teisės turinio, taikoma Lietuvos Respublikos teisė *lex fori*. Taigi, pasitaiko atveju, kai sutarties šalis ar šalys, žinodamos šią taisyklę ir turėdamos galimybę kreiptis į kelių valstybių teismus, kreipsis į tos valstybės, kurios teisė palankiau išspręs ginčą teismą, tikėdamosis, kad teismas taikys jiems palankesnę *lex fori*. Tačiau, nors iš pirmo žvilgsnio tokia galimybė yra įmanoma, visgi šalys negali išvengti taikytinai teisei nustatyti skirtų ryšio formulių. Tais atvejais, kai sutarties šalys nepasirenka teisiniam santykiui taikytinos teisės, teismas taikytiną teisę nustato *ex officio* atsižvelgdamas į tai, su kuria šalimi ginčas yra labiau susijęs. Teismas, nustatęs, kad teisinis santykis yra susijęs su kita nei teismo buvimo vietos šalimi privalo taikyti tos šalies, o ne *lex fori* teisę. Problema gali kilti tada, kai nustatyti teisinio santykio ryšį su valstybe yra sunku arba išvis neįmanoma, taikytina teisė yra arba išvis nežinoma arba mažai žinoma teismui, arba šalių pasirinktos teisės taikymas gali sukelti neigiamas teises pasekmes asmenims, arba *lex fori* netaikymas gali sukelti esminės žalos šalių teisėms bei interesams. Net ir esant aiškiam susitarimui dėl taikytinos teisės, viena šalis gali ginčyti tokio susitarimo galiojimą ir jei sunku nustatyti su kuria šalimi ginčas labiau susijęs, asmenys gali apeiti susitarimo išlygas ir kreipdamiesi į palankesnę teismą tikėtis, kad bus taikoma teismo buvimo vietos teisė. Pavyzdžiui, Jungtinės Karalystės teismų praktikoje šalims susitarus, kad jų ginčą nagrinės Jungtinės Karalystės teismas, net ir tuo atveju, kai ginčas neturės jokio ryšio su šalimi, teismas labiausia tikėtina konstatuos, kad susitardamos dėl jurisdikcijos šalys norėjo, jog teismas taikytų *lex fori* ir ta aplinkybė, kad yra valstybių su kuria sutartis yra labiau susijusi dar nereiškia, kad šalys nenorėjo, kad ginčo sprendimui būtų taikoma *lex fori* teisė.⁴⁵ Pavyzdžiui, byloje *Egon Oldendorff v. Libera Corpn*⁴⁶ kontraktas neturėjo jokio ryšio su Jungtine Karalyste, išskyrus kontrakto išlygą, kad tarp šalių kilę ginčai bus sprendžiami būtent šioje valstybėje. Teismas konstatavo, kad įrodymai, kuriais remiantis turėtų būti taikoma Vokietijos ar Japonijos teisė buvo neįtikinantys ir, kadangi nebuvo įrodyta, kad ginčas labiau susijęs su minėtom šalim, taikė *lex fori*.

Šalys gali pasirinkti ginčui taikytiną teisę ir netiesiogiai pasirinkdamos valstybę, kurioje bus sprendžiamas ginčas t. y. kurios teismas pagal tarptautinės privatinės teisės taisykles taikys bylą nagrinėjančio teismo teisę (*lex fori*). Taigi, pasitaiko atveju, kai sutarties šalis ar šalys, žinodamos šią taisyklę ir turėdamos galimybę kreiptis į kelių valstybių teismus, kreipsis į tos valstybės, kurios teisė palankiau išspręs ginčą teismą, tikėdamosis, kad teismas taikys jiems palankesnę *lex fori*.

⁴⁵ Plačiau žr. C. M. V. CLARKSON, JONATHAN HILL, *The Conflict of Laws* (Oxford: Oxford university press, 2006), p. 178.

⁴⁶ Žr. Didžiosios Britanijos bylą: *Egon Oldendorff v. Libera Corpn* [1995] 1 Loyd's Report 380 Q.B.

6. PIKTNAUDŽIAVIMO TEISE SAMPRATA IR SĄVOKOS ANALIZĖ

Ne visais atvejais, kai šalys vienokiu ar kitokiu būdu pasirenka taikytiną teisę, gali būti konstatuojamas piktnaudžiavimas teise. Lietuvos Aukščiausiojo teismo (toliau - LAT) 2008 m. praktikos civilinėse bylose aktualijų apžvalgoje apibrėžiama piktnaudžiavimo teise sąvoka - piktnaudžiaudamas savo teise asmuo nebūtinai turi turėti tiesioginį tikslą padaryti žalą kitų asmenų interesams, „...žala kitiems asmenims gali atsirasti asmeniui nesąžiningai siekiant savo interesų patenkinimo“⁴⁷. Piktnaudžiavimas atsiranda tuomet, kai įgyvendindamas savo teisės asmuo nesilaiko pareigos elgtis sąžiningai, protingai ir rūpestingai (ar rūpestingas, protingas ir sąžiningas žmogus tokioje situacijoje elgtųsi taip pat) ir „nepažeisti kito žmogaus teisių ir teisėtų interesų“⁴⁸. LAT 2008 m. nutartyje byloje A. N. p. N. N. pažymėjo, kad:

„...civilinės teisės draudžiama įgyvendinti tuo būdu ir priemonėmis, kad nesant teisinio pagrindo būtų pažeistos ar varžomos kitų asmenų teisės ar įstatymo saugomi interesai ar daroma žala kitiems asmenims arba prieštaraujama subjektinės teisės paskirčiai. Asmuo iš savo neteisėto elgesio negali tikėtis naudos, o iš neteisėtų veiksmų negali kilti teisėtos pasekmės, ...teisė negali ginti tokių teisių, kurios naudojamos priešingai jos tikslams ir paskirčiai, o ...tais atvejais, kai asmuo pažeidžia šį įstatymo nustatytą imperatyvą, laikoma, kad asmuo piktnaudžiauja teise ir ...tai konstatavęs, teismas gali atsisakyti ginti tokią subjektinę teisę...“⁴⁹

Civilinėje teisėje piktnaudžiavimo teise doktrina numato, kad asmuo gali būti atsakingas už savo teisėtais veiksmais sukeltą žalą, jei „...šios teisės įgyvendinimas prieštarauja moralei, geros valios“ ar „...sąžiningumo principams arba yra naudojama kitiems tikslams nei tiems, kuriems ji buvo skirta“⁵⁰. Įstatymo apėjimas, kaip ir piktnaudžiavimas subjektine teise, turėtų būti pripažintas prieštaraujančiu bendriesiems teisės principams, draudžiantiems piktnaudžiauti teise.⁵¹ Kai konstatuojamas piktnaudžiavimas pasirenkant taikytiną teisę ar teismą, teismas turėtų tokį proceso šalių elgesį pripažinti pažeidžiančiu neleistinumo piktnaudžiauti teise principą⁵² bei teisingumo, proporcingumo ir sąžiningumo kriterijams⁵³ ir, vadovaudamasis LR CK 1.11 str. gali atsisakyti taikyti šalių pasirinktą teisę. Konstatavęs, kad šalių susitarimas dėl taikytinos teisės negalioja, teismas taiko *lex fori* arba valstybės su kuria ginčas labiausiai susijęs teisę.

⁴⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2008 m. praktikos civilinėse bylose aktualijos“, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, p. 29 // [žiūrėta 2009 03 17]

<www.lat.lt/IxSitesUpload/Upload_LAT.LT/File/Mensiniai%20civil%20praktikos%20aktualijos/2008%20metine%20nuasmeninta.doc>

⁴⁸ Žr. ten pat.

⁴⁹ Žr. A. N. p. R. R., Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, (2008, Nr. 3K-3-203); Taip pat žr. UAB „Init“ v. UAB „Parabolė“ ir kt., Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, (2000, Nr. 3K-3-905); 305-oji DNSB „Bokštas“ p. Vilniaus miesto valdyba, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, (2002, Nr. 3K-3-512); M. Č. p. E. M., I. D., Teisingumo ministerija, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, (2007, Nr.3K-7-4) ir kt.

⁵⁰ Red. B. A. GARNER, *Black's law dictionary 7th edition* (St. Paul, Minn.: West Group, 1999), p. 10.

⁵¹ V. MIKELĖNAS, *Tarptautinės privatinės teisės įvadas* (Vilnius: Justitia, 2001), p. 126.

⁵² LR CK, Žin. (2000, Nr. 7422-62), 1. 2 str.

⁵³ Žr. ten pat, 1. 5 str.

Analogiškai teismas turėtų elgtis ir konstatavęs, kad proceso šalis piktnaudžiauja procesinėmis teisėmis. Pavyzdžiui, ETT sprendime byloje *G. P. Turner v. F. F. I. Grovit, Harada Ltd, Changepoint Ltd*⁵⁴ (toliau - *Turner v. Grovit*) Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės (toliau - Didžioji Britanija, Jungtinė Karalystė) apeliacinis teismas konstatavo atsakovo piktnaudžiavimą procesine padėtimi, kai atsakovas kreipėsi į Ispanijos teismą, vien tam, kad sužlugdytų procesą Jungtinėje Karalystėje pasinaudodamas tuo, kad ES nacionalinių teismų diskrecija yra ribojama *lis pendens* doktrina. Jungtinės Karalystės teismas kreipėsi į ETT prejudicinio sprendimo dėl nacionalinio teismo jurisdikcijos ir galimybės pratęsti laikinąsias apsaugos priemones - t. y. apriboti atsakovo galimybę (skiriant jam baudą už įpareigojimo netęsti proceso Ispanijoje nesilaikymą) kreiptis į palankesnę teismą vien tam, kad sužlugdytų teismo procesą jam nepalankios ar nepatogios valstybės teisme. ETT konstatavo, kad tokie veiksmai, kai proceso šalis elgiasi iš blogos valios (angl. *acting in bad faith*) ir naudoja savo subjekcinę teisę vien tam, kad sužlugdytų teismo procesą kitoje šalyje, yra piktnaudžiavimas, tačiau net ir konstatavus tokį piktnaudžiavimą nacionalinis teismas negali pažeisti *lis pendens* doktrinos ir imtis priemonių pažeistoms teisėms atkurti.⁵⁵

Ne visais atvejais, kai šalis pasirenka taikytiną teisę bus nustatomas piktnaudžiavimas. Teismas kiekvienu atveju turi įvertinti, ar šalis siekė apeiti imperatyvias įstatymo nuostatas, ar išskirtinės ekonominės naudos, ar pažeidė sąžiningumo bei protingumo principus pasirinkdamos teisę.

7. TAIKYTINOS TEISĖS PIRKIMO RIZIKOS RIBOJIMAS

Siekiant išvengti piktnaudžiavimo, šalių autonomiją pasirinkti taikytiną teisę ar teismą riboja imperatyvios įstatymo normos⁵⁶, viešosios tvarkos išlyga bei bendrieji teisės principai. LR CK 1.11 str. 1 d. įtvirtinta nuostata, kad pasirinkta teisė gali būti netaikoma, jei ji prieštarauja valstybės, kurios teismas nagrinėja bylą, viešajai tvarkai (angl. *public policy*)⁵⁷. Analogiškos nuostatos yra ir ES Romos konvencijoje. ETT byloje *Krombach v. Baberski*⁵⁸ bei *Gambazzi v. Daimler Chrysler*⁵⁹ išaiškino, kad nacionalinis teismas, remdamasis viešosios tvarkos išlyga negali atsisakyti taikyti kitos valstybės teisės normos vien tuo pagrindu, kad ji skiriasi nuo *lex fori* teisės normos. ETT nuomone, teisės norma turi būti akivaizdžiai priešinga *lex fori* teisės normai, kuri yra esminė ir būtina užtikrinti

⁵⁴ Europos Teisingumo Teismo byla: Case 159/02, *Gregory Paul Turner v. Felix Fareed Ismail Grovit, Harada Ltd, Changepoint Ltd*, [2003] ECR I-3565.

⁵⁵ Žr. ten pat, § 31.

⁵⁶ 1980 m. Rome convention on law applicable to contractual obligations, Roma, 1996 11 26, publikuotas *OJ C 027, 1998, 7 str., p. 34-46* // [žiūrėta 2009 03 20] <eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:41998A0126%2802%29:EN:HTML>

⁵⁷ Viešosios tvarkos doktrina reiškia, kad nacionalinės teisės normos, ginančios viešąjį interesą, įgauna pirmumą prieš šiai valstybei nepriimtinas užsienio valstybių normas. Plačiau žr. V. MIKELĖNAS, *Tarptautinės privatinės teisės įvadas* (Vilnius: Justitia, 2001), p. 128.

⁵⁸ Europos Teisingumo Teismas: Case 7/98, *Dieter Krombach v. André Bamberski* [2000] ECR I-1935.

viešajai tvarkai, o viešosios tvarkos taikymo ribos nėra išplėtos tiek, kad akivaizdžiai pažeistų pagrindines žmogaus laisves įtvirtintas ES. Teismas taip pat išaiškino, kad „...prieštaravimas viešajai tvarkai apima du aspektus - prieštaravimą gerai moralei bei prieštaravimą imperatyvioms įstatymo normoms“⁶⁰. Pavyzdžiui, teismas turėtų atsisakyti taikyti užsienio teisės normą, jei taikytina teisė nenumato nepilnamečio vaiko teisės į alimentus, jei taikytina teisė nenumato finansinio išlaikymo sutuoktinei ar įteisina susitarimus sudarytus apgaulės būdu ar panaudojant prievartą.⁶¹

Teismas, nustatęs, kad teisiniam santykiui taikytinos teisės taikymas prieštarauja viešajai tvarkai, turi atsisakyti taikyti šalių pasirinktą užsienio teisę ir taiko *lex fori*. Pabrėžtina, kad kiekvienu atveju yra svarbu nustatyti ar teisės norma yra imperatyvi atsižvelgiant į šios normos prigimtį bei tikslus, bei kokias teises pasekmes imperatyvių teisės normų taikymas ar netaikymas sukels teisinio santykio dalyviams. Nustatyti ar teisės norma yra imperatyvi yra labai svarbu,⁶² nes nuo to kaip bus vertinama teisės norma gali priklausyti ar teismas taikys užsienio teisę, jei šalis nepasirinko taikytinos teisės, o tuo atveju kai pasirinko - susitarimo dėl taikytinos teisės galiojimas.

Susitarimas dėl taikytinos teisės gali būti pripažintas prieštaraujantis viešajai tvarkai, jei užsienio šalies normos prieštarauja *lex fori* imperatyvioms įstatymo normoms ar gerai moralei t.y. pažeidžia pagrindines žmogaus teises ir laisves, prieštarauja *lex fori* įtvirtintoms teisingumo, padorumo, geros moralės principams. Pažymėtina, kad daugelio tarptautinės privatinės teisės taisyklių paskirtis yra ginti asmenų interesus, o ne valstybės, taigi teismas kiekvienu konkrečiu atveju turi įvertinti ar šalių pasirinktos teisės netaikymas iš esmės nepažeis pastarųjų teisėtų interesų. Pavyzdžiui, byloje *Addison v. Brown* susitarimas dėl išlaikymo, kuriuo buvo apribota Kalifornijos teismo jurisdikcija buvo pripažintas galiojančiu Didžiojoje Britanijoje, nors pagal *lex fori* toks susitarimas būtų niekinis.⁶³

Teismas netaiko šalių pasirinktos teisės ir tuo atveju, kai nei šalims, nei teismui nepavyksta nustatyti taikytinos teisės turinio ar išimtiniais atvejais, kai būtina imtis skubių asmens ar turto apsaugos priemonių, kol bus nustatytas taikytinos teisės turinys⁶⁴ bei tais atvejais, kai asmenys galėtų išvengti imperatyviųjų *lex fori* ar šalies, su kuria teisinis santykis yra glaudžiausiai susijęs, teisės normų.⁶⁵ Šiais atvejais bus taikomas teismo buvimo vietos teisė.

Teismas „...gali atsisakyti taikyti šalių pasirinktą teisę, jei pasirinkta teisė daro sutartį ... negaliojančią arba sukelia šalims ar vienai iš jų labai sunkių ir netikėtų, nenumatytų

⁵⁹ Europos Teisingumo Teismas: Case 394/07, *Marco Gambazzi v. Daimler Chrysler Canada Inc. ir CIBC Mellon Trust Company*, [2008] ECR I-1935.

⁶⁰ V. MIKELĖNAS, *Tarptautinės privatinės teisės įvadas* (Vilnius: Justitia, 2001), p. 129.

⁶¹ *Lemenda Trading Co Ltd. v. African Middle East Petroleum Co Ltd.* [1988] Court of Queen's Branch QB 448.

⁶² H. L. BUXBAUM, „Mandatory rules in civil litigation: status of the doctrine post-globalization“ // [žiūrėta 2009 04 05]

<papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1281682>

⁶³ C. M. V. CLARKSON, JONATHAN HILL, *The Conflict of Laws* (Oxford: Oxford university press, 2006), p. 486.

⁶⁴ LR CK, *Žin.* (2000, Nr. 7422-62), 1.12 str. 2 d.

⁶⁵ V. MIKELĖNAS, *Tarptautinės privatinės teisės įvadas* (Vilnius: Justitia, 2001), p. 126.

padarinių“⁶⁶. Pavyzdžiui, netikėta gali būti pripažinta sutarties išlyga įrašyta į sutartį vienos iš sutarties šalių iniciatyva tinkamai apie tai neinformavus kitos šalies.

Teisės apėjimas, siekiant išvengti imperatyviųjų įstatymo normų (pavyzdžiui poligaminės santuokos draudimo arba draudimo tuoktis tos pačios lyties asmenims) taip pat tam tikrais atvejais sukelia teises pasekmes. Teismas, konstatavęs, kad asmenys bandė išvengti imperatyviųjų įstatymo normų, remdamasis viešosios tvarkos išlyga atsiradusio teisinio santykio, teisių ar pareigų nepripažins toje valstybėje, kurios teisės imperatyvių teisės normų buvo bandoma išvengti. Pavyzdžiui, santuoka tarp asmenų, kurių nuolatinė gyvenamoji vieta yra Lietuvoje nebus pripažįstama, jei asmenys santuoką sudarė užsienio valstybėje turėdami tikslą išvengti santuokos pripažinimo negaliojančia. Lietuvos teismų praktikoje taip pat yra atvejų, kai teismas atsisako taikyti užsienio teisę. Lietuvos Aukščiausias Teismas konstatavo:

...[P]agal Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos 1992-10-20 dvišalę teisinę pagalbą sutartį, kai kurio nors iš tėvų ir vaikų gyvenamoji vieta yra kitos Susitariančiosios Šalies teritorijoje, jų (tėvų ir vaikų) teisinius santykius reglamentuoja šalies, kurios pilietis yra vaikas, įstatymai. Taigi, šioje byloje turėtų būti taikomi Baltarusijos Respublikos įstatymai, kuriuose nenustatyta tėvų pareiga teikti paramą pilnamečiam vaikui, kuriam tokia parama yra būtina, jeigu jis mokosi vidurinių, aukštųjų ar profesinių mokyklų dieniniuose skyriuose ir yra ne vyresnis negu 24 m. Vis dėlto šioje byloje yra pagrindas taikyti specialiąją normą, numatytą LR CK 1.11 str., reglamentuojančiame užsienio teisės taikymo apribojimus, nes atsižvelgus į byloje nustatytas aplinkybes, konstatuotina, kad šis ginčas labiausiai susijęs su LR teise: 1) ginčas teisėtai yra nagrinėjamas LR teismuose; 2) atsakovas yra LR pilietis, gyvenantis Lietuvoje; 3) LR CK 3.194 str. yra imperatyvi teisės norma, pagal kurią LR piliečiai privalo vykdyti pareigą – teikti paramą iki 24 m. amžiaus paramos reikalingiems savo vaikams, kurie mokosi vidurinių, aukštųjų ar profesinių mokyklų dieniniuose skyriuose; 4) minėtos LR piliečio pareigos nevykdymas pripažintinas prieštaraujančiu gerai moralei, teisingumo ir sąžiningumo principams.⁶⁷

Siekiant išvengti piktnaudžiavimo taikytina teise, užsienio teisė gali būti netaikoma remiantis viešosios tvarkos išlyga, jei jos taikymas pažeidžia ginčą nagrinėjančios valstybės viešąją tvarką. Teismas tokius atvejus turėtų spręsti vadovaudamasis bendrąja viešosios tvarkos išlyga, pripažinti pažeidžiančius neleistinumo piktnaudžiauti teise principą, bei teisingumo, proporcingumo ir sąžiningumo kriterijus ir, vadovaudamasis LR CK 1.11 str. gali atsisakyti taikyti šalių pasirinktą užsienio teisę. Konstatavęs, kad šalių susitarimas dėl taikytinos teisės negalioja, teismas taiko *lex fori* arba valstybės, su kuria ginčas labiausiai susijęs, teisę. Analogiškai teismas turėtų elgtis ir konstatavęs, kad proceso šalis piktnaudžiauja procesinėmis teisėmis. Teisės aktai neapibrėžia viešosios tvarkos sąvokos - tai kiekvienu konkrečiu atveju nustato teismas. Vien tik tai, jog užsienio teisė skiriasi nuo ginčą nagrinėjančio teismo teisės, negali būti pagrindas taikyti viešos tvarkos išlygą. Piktnaudžiavimas gali būti konstatuotas tik tuo atveju, kai šalys siekė bylinėtis pasirinktame teisme ar teisiniam santykiui taikyti tam tikrą teisę vien dėl tos priežasties, kad gautų

⁶⁶ Žr. Ten pat, p. 239.

⁶⁷ I. T. v. I. T., Lietuvos Aukščiausiasis teismas, (2007, Nr. 3K-7-130).

finansinės naudos ir kai tokia finansinė nauda yra žymiai didesnė už galimą naudą būtų nagrinėjant kitame teisme bei kai tokia nauda neatitinka protingumo, sąžiningumo bei teisingumo reikalavimų.

8. TEISMO VAIDMUO VERTINANT TEISĖS PIRKIMO, TEISMO PIRKIMO IR PIKTNAUDŽIAVIMO TEISE ATVEJUS

Teismo vaidmuo yra lemiamas vertinant, ar konkrečiu atveju asmenys, įgyvendindami savo teisę teisiniu santykiu pasirinkti taikytiną teisę ar teismą, elgėsi sąžiningai. Teismas sprenddamas ginčą turi atsižvelgti ne tik į įstatymo raidę, tačiau turi aiškinti įstatymo normas atsižvelgdamas į jų tikslą bei paskirtį ir į proceso šalių interesus. Taikant kolizines teisės normas teismui iškyla „viena iš tarptautinės privatinės teisės dilemų“⁶⁸ - kaip pasiekti ne tik kolizinio teisingumo⁶⁹ (angl. *conflict justice*), bet ir esminio teisingumo⁷⁰ (angl. *material justice*). Pastaruoju metu vis labiau linkstama į esminio teisingumo pusę, nes civilinių teisiųjų santykių esmė yra užtikrinti asmenų teisių ir pareigų pusiausvyrą ir rasti geriausią sprendimą, kuris labiausiai atitiktų šalių interesus. Taigi, teismui yra suteikiama diskrecija spręsti, ar taikytina teisė arba šalių pasirinktas teismas atitinka pastarųjų teisėtus interesus bei lūkesčius ir ar taikant tam tikros valstybės teisę bus pasiektas teisingas rezultatas. Romos konvencijoje įtvirtinta išimtinė teismo teisė nuspręsti ar šalių pasirinkta teisė ar teisė, į kurią nurodo kolizinės *lex fori* teisės normos neprieštarauja imperatyvioms įstatymo normoms ir šiuo atveju teismas turi atsižvelgti į imperatyvių teisės normų prigimtį bei taikymo ar netaikymo teisinės pasekmės asmenims.⁷¹ Pažymėtina, kad analogiška sąlyga yra įtvirtinta ir LR CK 1.11 str. 2 dalyje. Teismas *ex officio* nustato taikytinos teisės turinį, bei taiko šalių pasirinktą arba tą teisę į kurią nukreipia kolizinės normos, o tuo atveju kai asmenys taikytinos teisės nepasirenka, vertina ryšio formulių svarbą ir pan. Pavyzdžiui, Olandijos Aukščiausiojo teismo išnagrinėtoje byloje *Société Nouvelle des Papeteries de l'Aa SA v. BV Machinefabriek BOA*⁷², kur ieškovas Olandijos pilietis pardavė atsakovui, Prancūzijos piliečiui popieriaus presą, ginčas labiau buvo susijęs su Prancūzija - kontrakto sudarymo vieta, kontrakto kalba, prekės pristatymo vieta, kontrakto valiuta - visi šie faktoriai rodė, kad ginčui turėtų būti taikoma Prancūzijos teisė. Ginčą su Olandija siejo tik tai, kad ieškovo pagrindinė verslo vieta buvo Olandijoje. Teismas savo sprendimą ginčui taikyti Olandijos teisę argumentavo tuo, kad visi kiti ryšio faktoriai turi lemiamos reikšmės tik tada, kai šalies pagrindinės verslo vietos faktorius jokios reikšmės byloje neturi. Byloje

⁶⁸ S. C. SYMEONIDES, „Result-Selectivism in Private International Law“ // [žiūrėta 2009 05 20] <papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1133630>

⁶⁹ Taikoma tinkamos šalies pagal kolizines teisės normas teisė, nesvarstant ar tinkamos teisės taikymas užtikrins teisingumą konkrečiu atveju.

⁷⁰ Teismas siekia, kad rezultatas būtų analogiškas tam rezultatui, kuris pagal nacionalines teisės normas būtų iš esmės teisingas.

⁷¹ 1980 m. Rome convention on law applicable to contractual obligations, Roma, 1996 11 26, *OJ C* 027, 1998, 7 str. 1 d., p. 34-46 // [žiūrėta 2009 03 20] <eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:41998A0126%2802%29:EN:HTML>

⁷² C. M. V. CLARKSON, JONATHAN HILL, *The Conflict of Laws* (Oxford: Oxford university press, 2006), p. 190.

*Definitely Maybe (Touring) Ltd v. Marek Lieberberg Konzertagentur GmbH*⁷³ ieškovas, renginių organizavimo kompanija, kuri atstovavo britų grupę *Oasis*, padavė ieškinį Didžiosios Britanijos teismui prieš atsakovą Vokietijos kompaniją, organizuojančią muzikinius festivalius, teigdamas, kad kontraktui turėtų būti taikytina Didžiosios Britanijos teisė pagal pinigines prievolės įvykdymo vietą. Atsakovas teigė, kad kontraktui turėtų būti taikytina Vokietijos teisė pagal pagrindinės prievolės įvykdymo vietą. Teismas konstatavo, kad nesant daugiau faktorių, kurie nurodo kurią teisę taikyti, dar nereiškia, kad teismas privalo taikyti kontrakto įvykdymo vietos teisę, nors kontrakto valiuta buvo Vokietijos valiuta, kontrakto sąlygos reikalavo, kad abiejų šalių prievolės būtų vykdomos Vokietijoje ir išskyrus vienos šalies teritorinius ryšius su Didžiąja Britanija, daugiau niekas nerodė, kad ginčas yra susijęs su šia valstybe. Taigi, šie pavyzdžiai parodo, kad teismo vaidmuo vertinant ir taikant kolizines normas, vertinant ryšio formules yra labai reikšmingi. Kadangi teismo vaidmuo bylose turinčiose tarptautinį elementą yra aktyvus ir reikšmingas, darytina išvada, kad teismas turėtų siekti balanso tarp kolizinio ir esminio teisingumo.

IŠVADOS

Atlikus teisės aktų, teisinės literatūros, teismų praktikos sisteminę analizę pateikiamos tokios išvados:

Dėl skirtingų materialinių bei procesinių teisių sistemų egzistavimo šalys gali siekti, kad ginčui būtų taikoma konkrečios valstybės teisė tiek dėl teisėtų priešasčių, tiek dėl ekonominės naudos ar kitų asmeninių interesų.

Vienas iš būdų siekiant išvengti manipuliavimo tarptautinės privatinės teisės kriterijais yra jos unifikavimas, pasirašant tarptautinius dokumentus. Pastaruoju metu pastebimas akivaizdus tarptautinės privatinės teisės harmonizavimas ES, priimant reglamentus. Kolizinių normų vienodinimas bei harmonizavimas nustato viendodas kolizines normas ir nepriklausomai nuo to, kurios valstybės teisme bus sprendžiamas ginčas, visi teismai taikys tas pačias unifikuotas tarptautines privatinės teisės normas ir taip bus užkertamas kelias piktnaudžiavimui.

Asmenys, siekdami išvengti nepalankios teisės taikymo ar siekdami palankiau jų teisinį santykį reglamentuojančios teisės normų taikymo, gali manipuluoti ryšio formulėmis ir taip apeiti įstatymą (pranc. *froid à la loi*). Asmenys, keisdami nuolatinę gyvenamąją vietą, pasirinkdami santuokos sudarymo valstybę, siekdami sandorį sudaryti tam tikroje valstybėje vien tam, kad tam santykiui būtų taikytina palankesnė teisė, gali manipuluoti ryšio formulėmis ir taip apeiti nepalankią teisę. Siekiant išvengti piktnaudžiavimo taikytina teise, teisės aktai turi numatyti stabilias ryšio formules, kurias yra sunku pakeisti.

Šalys gali teisėtu būdu siekti, kad jų ginčui būtų taikoma tam tikros valstybės teisė. Sutarties šalys gali sutarčiai pasirinkti taikytiną teisę ir tai nebus laikoma teisės apėjimu. Šalių autonomijos principas sukuria tik galimybę šalims pasirinkti, ar jie tinkamai naudosis

⁷³ Žr. Didžiosios Britanijos bylą: *Definitely Maybe (Touring) Ltd v. Marek Lieberberg Konzertagentur GmbH* (No 2) [2001] 4 All ER 283. 849.

suteikiama teise pasirinkti taikytiną teisę ir ar laikysis pareigos elgtis sąžiningai, protingai bei teisingai.

Šalys gali pasirinkti ginčui taikytiną teisę ir netiesiogiai pasirinkdamos valstybę, kurioje bus sprendžiamas ginčas bei kuris pagal tarptautinės privatinės teisės taisyklės taikys bylą nagrinėjančio teismo teisę (*lex fori*). Taigi, pasitaiko atveju, kai sutarties šalis ar šalys, žinodamos šią taisyklę ir turėdamos galimybę kreiptis į kelių valstybių teismus, kreipsis į tos valstybės, kurios teisė palankiau išspręs ginčą teismą, tikėdamasis, kad teismas taikys jiems palankesnę *lex fori*.

Ne visais atvejais, kai šalys pasirenka taikytiną teisę bus nustatomas piktnaudžiavimas. Teismas kiekvienu atveju turi įvertinti, ar šalys siekė apeiti imperatyvias įstatymo nuostatas, ar siekė išskirtinės ekonominės naudos, ar pažeidė sąžiningumo bei protingumo principus pasirinkdamos teisę.

Siekiant išvengti piktnaudžiavimo taikytina teise, užsienio teisė gali būti atmesta remiantis viešosios tvarkos išlyga, jei jos taikymas pažeidžia ginčą nagrinėjančios valstybės viešąją tvarką. Teisės aktai neapribėžia viešosios tvarkos sąvokos, tai kiekvienu konkrečiu atveju nustato teismas. Vien tik tai, kad užsienio teisė skiriasi nuo ginčą nagrinėjančio teismo teisės, negali būti pagrindas taikyti viešos tvarkos išlygą.

Teismui turi būti suteikiama diskrecija spręsti, ar taikytina teisė arba šalių pasirinktas teismas atitinka pastarųjų teisėtus interesus bei lūkesčius ir ar taikant tam tikros valstybės teisę bus pasiektas teisingas rezultatas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

KNYGOS

- CLARKSON, C. M. V., JONATHAN HILL. *The Conflict of Laws*. Oxford: Oxford university press, 2006.
- DE VARELLES-SOMMIÈRES, P. *Forum shopping in the European Judicial Area*. Oxford: Hart Publishing, 2007.
- GARNER, B. A. *Black's law dictionary 7th edition*. St. Paul, Minn.: West Group, 1999.
- MIKELĖNAS, V. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001.

PERIODINIAI LEIDINIAI

„LR teismų praktikos taikant tarptautinės privatinės teisės normas apibendrinimo apžvalga“. *Teismų praktika*. Nr. 14 (2001).

TEISINIAI DOKUMENTAI

- Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 7422-62.
- LR Įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 73-2539.
- LR Prekybinės laivybos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 101-2300.
- LR Koncesijų įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 92-2141.
- Reglamentas (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma I). (Įsigaliojo 2009 m. gruodžio 17 d.).
- Romos konvencija dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės. OJ C27/34. 1998 01 26.

- Trišalė Lietuvos Respublikos, Estijos Respublikos ir Latvijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 28-492.
- Dvišalė Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos, darbo ir baudžiamosiose bylose. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 14-234.
- Konvencija dėl Čekijos Respublikos, Estijos Respublikos, Kipro Respublikos, Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos, Vengrijos Respublikos, Maltos Respublikos, Lenkijos Respublikos, Slovėnijos Respublikos ir Slovakijos Respublikos prisijungimo prie Konvencijos dėl sutartinės prievolės taikytinos teisės, pateiktos pasirašyti 1980 m. birželio 19 d. Romoje, ir prie Pirmojo ir Antrojo protokolų dėl Europos Bendrijų Teisingumo Teismo įgaliojimų aiškinti šią konvenciją. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 75-2849.
- A. N. p. R. R. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. (2008, Nr. 3K-3-203).
- UAB „Init“ v. UAB „Parabolė“ ir kt. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. (2000, Nr. 3K-3-905).
- 305-oji DNSB „Bokštas“ p. Vilniaus miesto valdyba, LR Aukščiausiasis Teismas. (2002, Nr. 3K-3-512).
- M. Č. p. E. M., I. D. Teisingumo ministerija, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. (2007, Nr.3K-7-4).
- I. T. v. I. T. Lietuvos Aukščiausiasis teismas. (2007, Nr. 3K-7-130).
- Europos Teisingumo Teismo byla: Case 159/02, *Gregory Paul Turner v. Felix Fareed IsmailGrovit Grovit, Harada Ltd, Changepoint Ltd*. [2003] ECR I-3565.
- Europos Teisingumo Teismo byla: Case 7/98, *Dieter Krombach v. André Bamberski* [2000] ECR I-1935.
- Europos Teisingumo Teismo byla: Case 394/07, *Marco Gambazzi v. Daimler Chrysler Canada Inc. ir CIBC Mellon Trust Company*. [2008] ECR I-1935.
- Didžiosios Britanijos byla: *Maharanees of Baroda v. Wildenestein*. [1972] 2 QB 283.
- Didžiosios Britanijos byla: *Egon Oldendorff v. Libera Corpn*. [1995] 1 Lloyd's Report 380 Q.B.
- Didžiosios Britanijos byla: *Definitely Maybe (Touring) Ltd v. Marek Lieberberg Konzertagentur GmbH* (No 2) [2001] 4 All ER 283. 849.
- Jungtinės Karaystės byla: *Apple Corps Ltd v. Apple Computer Inc*. [2004].
- Jungtinės Karaystės byla: *Bank Borada v. Vysya Bank* [1994] 2 Lloyd's Rep 87.
- Jungtinės Karaystės byla: *Plummer v. IRC* [1988] 1 WLR 292.
- Jungtinės Karaystės byla: *IRC v. Duchess of Portland* [1982] STC 149.
- Italijos byla: *B.L. Macchine Automatiche v. Windmoller & Holscher KG*. [2004] EIPR N-155.
- Lemenda Trading Co Ltd v. African Middle East Petroleum Co Ltd*. [1988] Court of Queen's Branch QB 448.

INTERNETINIAI ŠALTINIAI

- BUXBAUM, H. L. „Mandatory rules in civil litigation: status of the doctrine post-globalization“. // [žiūrėta 2009 04 05]
<papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1281682>
- CUNIBERTI, G. „Abusive forum shopping?“ // [žiūrėta 2010 07 29]
<conflictoflaws.net/2010/abusive-forum-shopping>
- MOORE, K. A. „Rethinking forum shopping in cyber space“. // [žiūrėta 2009 03 10]
<www.ssrn.com/abstract_id=297100>
- SYKES, A. O. „Transnational forum shopping as a trade and investment issue“. // [žiūrėta 2009 03 10] <www.law.virginia.edu/pdf/olin/0708/sykes.pdf>
- SYMEONIDES, S. C. „Result-Selectivism in Private International Law“. // [žiūrėta 2009 05 20] <papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm? abstract_id=1133630>
- „Green Paper on applicable law and jurisdiction in divorce matters“. 2005 03 14. // [žiūrėta 2009 04 20] <eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52005DC0082:LT:HTML>
- „Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2008 m. praktikos civilinėse bylose aktualijos“. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. // [žiūrėta 2009 03 17]
<www.lat.lt/IxSitesUpload/Upload_LAT.LT/File/Mensiniai%20civil%20praktikos%20aktualijos/2008%20metine%20nuasmeninta.doc>
- 1980 m. Rome convention on law applicable to contractual obligations. Roma. 1996 11 26. OJ C 027, 1998. // [žiūrėta 2009 03 20] <eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:41998A0126%2802%29:EN:HTML>
- Regulation (EC) No. 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I). OJ L 177, 2008. // [žiūrėta 2009 05 19] <eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:177:0006:0016:LT:PDF>

SUMMARY

MISUSE OF CONFLICT OF LAW RULES

Conflict of law rules differ from state to state and therefore can encourage persons to evade those conflict norms to achieve the better law or better court. The main purpose of European Community legal tools for private international law is to ensure the same rules for all the member states in order to achieve proper functioning of judicial area. But the unification of law in European Community doesn't cover all fields and therefore exists possibilities for law shopping. Law shopping and forum shopping can develop into evasion of conflict norms and in such a case it's against the basic principle of law - that no law can arise from illegal action. Article analyses legal consequences for persons who evade conflict of law norms. Authors analyses the concept of law shopping, forum shopping and evasion of law. The definition of law shopping and forum shopping are ambiguous. On the one hand, person can choose more appropriate law for legal purposes and for legal reasons. On the other hand, when person is trying to choose the law or the forum only for not legal reasons (to achieve economic benefit, to frustrate proceedings, to evade general

rules of law, to evade legal outcomes), then forum shopping and law shopping is unacceptable and it develops into evasion of law, which can't be the compatible with law. Article analyses cases when persons has right to chose applicable law and forum and emphases situations when choice is not acceptable. If the person or legal relationship has subjective connection with more than one country, person can choose conflict of law rules. The definition of connecting factor and criterions in the conflict of law rule can differ, because different states understands and applies such principle as domicile, habitual residence and interpreters such definitions as main contract obligation different. This creates an opportunity for person to choose a better law and if a person meets all the conditions set by lex fori there is no evasion of law. The role of the courts in determining what is more appropriate law is significant. On those cases when person has no subjective right to choose, only the court applies conflict rules, determines what law or forum is more connected with person and evaluates the benefit or fraud. The conflict norms are the reasons why the court may seek collision justice and not substantial justice. The balance between those purposes should be sought in order to evaluate law shopping. Authors analyses how negative consequences of forum shopping could be avoided and suggests legal tools such as harmonization of law, application of ordre public exception.

KEYWORDS

Applicable law, law shopping, forum shopping, conflicts of laws.